

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” SIBIU
FACULTATEA DE DREPT „SIMION BĂRNUȚIU”

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT CU TITLUL
„CONDIȚIILE DE FOND PENTRU ÎNCHEIEREA
CĂSĂTORIEI ÎN LEGISLAȚIA ROMÂNĂ”

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC
Prof.univ. dr. Teodor BODOAȘCĂ

DOCTORAND
NEACȘU (GIDRO) Aurelia

SIBIU
2016

CUPRINSUL REZUMATULUI TEZEI DE DOCTORAT

I. Cuprinsul tezei de doctorat	3
II. Cuvinte-cheie	8
III. Rezumatul tezei de doctorat	9
IV. Concluzii și propuneri de lege ferenda.....	22
V. Bibliografie selectivă	33

CUPRINS

INTRODUCERE	7
CAPITOLUL I. DESPRE FAMILIE	10
1.1. NOȚIUNI GENERALE	10
1.2. FUNCȚIILE FAMILIEI.....	12
1.2.1. <i>Funcția de perpetuare a speciei umane (de reproducție, funcția biologică)</i>	12
1.2.2. <i>Funcția educativă</i>	16
1.2.3. <i>Funcția economică</i>	18
CAPITOLUL II. CONSIDERENTE PRIVIND RELAȚIILE DE FAMILIE ÎN DIVERSE ETAPE ISTORICE ȘI AREALE GEOGRAFICE	19
2.1. ASPECTE GENERALE	19
2.2. ORGANIZAREA FAMILIEI ÎN MESOPOTAMIA	20
2.3. FAMILIA ÎN EGIPTUL ANTIC	22
2.4. FAMILIA ÎN CIVILIZAȚIA EBRAICĂ	23
2.5. FAMILIA PERSANĂ	24
2.6. ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA FAMILIEI ÎN INDIA	25
2.7. FAMILIA ÎN DREPTUL ASIRO-BABILONIAN.....	27
2.8. FAMILIA ÎN DREPTUL CHINEZESC	27
2.9. REGLEMENTĂRI PRIVIND FAMILIA ȘI CĂSĂTORIA LA GRECI	28
2.10. FAMILIA ȘI CĂSĂTORIA ÎN CIVILIZAȚIA PREISLAMICĂ.....	28
2.11. FAMILIA ROMANĂ	29
2.12. ASPECTE PRIVIND FAMILIA ȘI LEGĂTURILE DE RUDENIE ÎN EVUL MEDIU OCCIDENTAL ȘI ÎN BIZANȚ	34
2.13. EVOLUȚIA FAMILIEI ÎN SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC	37
CAPITOLUL III. CĂSĂTORIA ÎN EVOLUȚIA SA TEMPORALĂ	42
3.1. LOGODNA	42
3.2. CĂSĂTORIA	46
3.2.1. <i>Scurt istoric al căsătoriei</i>	46
3.2.2. <i>Elemente de istoria căsătoriei în spațiul românesc</i>	54

3.3. CONDIȚIILE DE FOND ALE ÎNCHEIERII CĂSĂTORIEI ÎN EVOLUȚIA LOR TEMPORALĂ	57
3.3.1. <i>Consimțământul viitorilor soți</i>	58
3.3.2. <i>Vârsta matrimonială</i>	66
3.3.3. <i>Lipsa stării de persoane căsătorite a viitorilor soți</i>	70
3.3.4. <i>Inexistența legăturii de rudenie</i>	72
3.3.5. <i>Existența diferențierii sexuale</i>	77
3.3.6. <i>Lipsa stării de tutelă</i>	78
3.3.7. <i>Existența discernământului</i>	81
3.3.8. <i>Alte impedimente la căsătorie anterioare Codului familiei</i>	81
CAPITOLUL IV. CONDIȚIILE DE FOND PREVĂZUTE DE LEGISLAȚIA ACTUALĂ PENTRU ÎNCHEIEREA VALABILĂ A CĂSĂTORIEI.....	85
4.1 . NOȚIUNI INTRODUCATIVE DESPRE CĂSĂTORIE	85
4.1.1. <i>Noțiunea de căsătorie</i>	85
4.1.1.1. Căsătoria ca act juridic sui generis de natură civilă	85
4.1.1.2. Căsătoria ca situație sau stare juridică a persoanei căsătorite	86
4.1.1.3. Căsătoria ca instituție juridică	86
4.1.1.4. Căsătoria ca ceremonie	87
4.1.1.5. Căsătoria – drept fundamental al persoanei fizice	87
4.1.1.6. Definiția căsătoriei	88
4.1.2. <i>Scopul căsătoriei</i>	90
4.1.3. <i>Natura juridică a căsătoriei</i>	91
4.1.3.1. Teoria contractuală	91
4.1.3.2. Teoria instituțională	92
4.1.3.3. Teoria mixtă, contractual-instituțională	92
4.1.4. <i>Caracterele juridice ale căsătoriei</i>	93
4.1.4.1. Căsătoria este un act cu caracter laic (civil)	93
4.1.4.2. Căsătoria este un act juridic solemn	96
4.2. PRECIZĂRI PRELIMINARII PRIVIND CONDIȚIILE DE FOND CERUTE PENTRU ÎNCHEIEREA CĂSĂTORIEI.....	97

4.3. ANALIZA TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ A CONDIȚIILOR DE FOND NECESARE PENTRU ÎNCHEIEREA VALABILĂ A CĂSĂTORIEI.....	98
4.3.1. <i>Existența consimțământului la căsătorie</i>	98
4.3.1.1. Condițiile de valabilitate a consimțământului	99
4.3.1.2. Viciile de consimțământ	109
4.3.2. <i>Împlinirea vârstei matrimoniale de către viitorii soți (art. 272 C.civ.)</i>	113
4.3.3. <i>Lipsa stării de persoană căsătorită a fiecăruia dintre viitorii soți (art.273 C. civ.)</i>	128
4.3.4. <i>Inexistența legăturii de rudenie între viitorii soți (art. 274 C. civ.)</i>	132
4.3.5. <i>Lipsa stării de tutelă (art. 275 Cod civil)</i>	144
4.3.6. <i>Existența discernământului (art. 276 Codul civil)</i>	145
4.3.7. <i>Existența diferențierii sexuale a viitorilor soți (art.277 Cod civil)</i>	152

CAPITOLUL. V. SANCTIUNILE PREVĂZUTE DE LEGE PENTRU

NERESPECTAREA CONDIȚIILOR DE FOND LA ÎNCHEIEREA CĂSĂTORIEI..... 161

5.1. CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE DESPRE NULITĂȚILE CĂSĂTORIEI.....	161
5.1.1. <i>Precizări prealabile despre sancțiunea nulității actului juridic în general</i>	161
5.1.2. <i>Aspecte generale despre sancțiunea nulității căsătoriei</i>	165
5.2. CAUZELE DE NULITATE ABSOLUTĂ A CĂSĂTORIEI.....	167
5.2.1. <i>Aspecte generale despre nulități</i>	167
5.2.2. <i>Lipsa diferențierii de sex</i>	171
5.2.3. <i>Lipsa materială a consimțământului la căsătorie</i>	173
5.2.4. <i>Încheierea căsătoriei de către o persoană căsătorită – Bigamia</i>	174
5.2.5. <i>Rudenia</i>	181
5.2.5.1. <i>Rudenia firească</i>	181
5.2.5.2. <i>Rudenia din adopție</i>	183
5.2.5.3. <i>Rudenia ca rezultat al reproducerii umane asistate medical cu terț donator</i>	183
5.2.6. <i>Alienația și debilitatea mintală</i>	184
5.2.7. <i>Lipsa de solemnitate a căsătoriei</i>	186
5.2.8. <i>Lipsa de publicitate a căsătoriei</i>	186
5.2.9. <i>Lipsa vârstei matrimoniale</i>	187
5.2.10. <i>Căsătoria fictivă</i>	189

CAPITOLUL VI. CAUZELE DE NULITATE RELATIVĂ A CĂSĂTORIEI	192
6.1. LIPSA ÎNCUVIINȚĂRILOR CERUTE DE LEGE	192
6.2. VICIILE DE CONSIMȚĂMÂNT	193
6.3. LIPSA DISCERNĂMÂNTULUI	202
6.4. EXISTENȚA TUTELEI	203
CAPITOLUL VII. REGIMUL JURIDIC AL NULITĂȚII CĂSĂTORIEI.....	206
7.1. REGIMUL JURIDIC AL NULITĂȚII ABSOLUTE A CĂSĂTORIEI	206
7.1.1. <i>Persoanele ce pot invoca nulitatea absolută</i>	206
7.1.2. <i>Imprescriptibilitatea dreptului la acțiune</i>	207
7.1.3. <i>Acoperirea nulității absolute</i>	208
7.2. REGIMUL JURIDIC AL NULITĂȚII RELATIVE A CĂSĂTORIEI.....	210
7.2.1. <i>Persoanele ce pot invoca nulitatea relativă</i>	210
7.2.2 <i>Prescriptibilitatea acțiunii</i>	212
7.2.3. <i>Acoperirea nulității relative</i>	213
CAPITOLUL VIII. EFECTELE NULITĂȚII CĂSĂTORIEI.....	216
8.1. PRINCIPIUL RETROACTIVITĂȚII EFECTELOR NULITĂȚII CĂSĂTORIEI	216
8.2. EXCEPȚII DE LA PRINCIPIUL RETROACTIVITĂȚII EFECTELOR NULITĂȚII.	217
8.2.1 <i>Căsătoria putativă</i>	217
8.2.2. <i>Situația copiilor</i>	219
8.3. OPOZABILITATEA HOTĂRÂRII JUDECĂTOREȘTI.....	221
CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE <i>LEGE FERENDA</i>.....	223
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	232

II. Cuvinte-cheie

Cuvinte cheie: familie, logodnă, căsătorie, soți, procreere, consimțământ, vârstă matrimonială, bigamie, rudenie, tutelă, homosexualitate, hermafroditism, discernământ, vicii de consimțământ, nulitate, căsătorie putativă, căsătorie fictivă, parteneriate civile, instanță de tutelă, Cod civil.

III. REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

În capitolul I, intitulat „Despre familie”, am pornit de la originea latină a termenului familie (ce reprezintă totalitatea membrilor dintr-o casă sau gintă – *familia, ae*) și am analizat succint sensurile pe care acest termen le-a comportat de-a lungul timpului, atât din punct de vedere sociologic, dar mai ales juridic.

Referitor la funcțiile familiei, trei dintre acestea sunt identificate astăzi de către doctrinarii juriști ca fiind de importanță majoră: cea biologică, economică și educativă.

Funcția biologică este fundamentală pentru societate, dar, pentru ca fiecare cultură și societate să-și poată reproduce (biologic) indivizii, sunt necesare două condiții: diferențierea sexuală între soți și capacitatea de a procrea.

Astăzi se manifestă o vizibilă discrepanță – în planul natalității – între statele puternic dezvoltate din punct de vedere economic, cultural, social etc, unde natalitatea este redusă (acest lucru datorându-se mai ales emancipării prin educație a femeii-soție) și cele cu o dezvoltare economică slabă și cu o evoluție conservatoare, în care normele religioase sunt dominante, fapt ce duce la creșteri de natalitate peste ceea ce ar fi firesc și sustenabil economic și educativ.

Din perspectivă juridică, *funcția economică* a familiei se concretizează în diferite obligații reciproce ale soților, și anume: de a contribui, în raport de mijloacele fiecăruia, la cheltuielile casnice și acordarea de sprijin material reciproc [art. 325 alin. (1) și (2) C. civ.]; de întreținere între membrii familiei (art. 516, 524 și urm. C. civ.), dar și în alte prevederi importante referitoare la

comunitatea de bunuri a soților (art. 329 și urm. C. civ., la încadrarea în muncă a acestora și a veniturilor lor din muncă etc.

În ceea ce privește cea de a treia funcție a familiei, *cea educativă*, este neîndoielnic faptul că educația familială de bază, este o dimensiune esențială a spiritualității viitorului om, *cei șapte ani de acasă* (s.n.) punându-și amprenta uneori, din nefericire, într-un mod iremediabil negativ asupra personalității și acțiunilor individului, definitivând structura sa caracterială.

Ca nivel imediat următor cadrului familial, responsabil pentru educația copilului, este și cadrul social (mediul social și școala de diferite grade), iar statul, prin normele ce le edictează în această privință, stabilește reguli ce vizează raporturile dintre părinți și copii.

În capitolul al II-lea, intitulat „Considerente privind relațiile de familie în diverse etape istorice și areale geografice”, facem o incursiune de-a lungul timpului în ceea ce privește familia – organizare, relații, instituție -, pornind din Mesopotamia și ajungând în spațiul carpato-danubiano-pontic.

O trăsătură comună societăților arhaice analizate era poziția inferioară a femeii în raport cu a bărbatului (cu excepția societății egiptene, unde femeia a fost ridicată într-o poziție de demnitate recunoscută în lumea antică, fiind considerată o adevărată stăpână a casei, putea fi preoteasă a unor temple sau putea deține funcții politice supreme, ca de exemplu, Cleopatra). Bărbații din clasa înstărită aveau dreptul la „soții secundare” și la un număr nelimitat de concubine (asirienii le numeau „femeile palatului”). Deși legile brahmanice recomandau monogamia, indienii au permis practicarea poligamiei, rolul femeii fiind redus doar la funcția reproductivă. Bărbaților evrei li se permitea să aibă mai multe soții cu condiția existenței unei situații economice solide pentru a putea plăti tatălui femeii suma necesară, iar la persani doar una dintre soții era considerată „privilegiată”, fiind ridicată la rangul de stăpână a casei.

Consimțământul părinților pentru căsătoria copiilor lor era absolut necesar, căsătoria trebuia să fie consemnată într-un înscris întocmit în prezența

martorilor și precedată de o logodnă (romanii o numeau *sponsalia*), prilej cu care viitorul soț dădea tatălui viitoarei mirese o sumă de bani.

De asemenea, bărbatul putea divorța oricând, fără a avea motive temeinice, o putea repudia sau își putea lua altă femeie ca soție inferioară.

O situație aparte o reprezintă civilizația arhaică romană care a aplicat principiul monogamiei de-a lungul întregii sale existențe, bigamia și poligamia fiind prohibite.

Specific evului mediu occidental și Bizanțului, raportat la relațiile de familie și multitudinea legăturilor de rudenie, este influența puternică și determinantă a Bisericii prin impunerea unor interdicții la căsătorie.

În familia geto-dacă era exclusă poliandria, dar nici monogamia nu era practică în totalitate (Herodot menționează clar practicarea poligamiei la traci, așadar, inclusiv la ramura geto-dacă).

Cutumele geto-dacice consacra monogamia abia în secolul I î. Cr., sub regele Burebista, când se consolidează stratificarea socială.

După cucerirea romană, dualismul între dreptul roman, pe de o parte și cutumele autohtonilor, pe de altă parte, a impus noi reguli în privința condițiilor necesare pentru încheierea valabilă a unei căsătorii. Astfel, peregrinii nu puteau încheia o căsătorie valabilă conform dreptului roman (*ius civile*) pentru că nu aveau *ius conubii* (dreptul de a încheia o căsătorie legitimă), dar se puteau căsători potrivit legii lor naționale. Dacă soții erau peregrini deditici, se puteau căsători în virtutea lui *ius gentium* (dreptul popoarelor), în timp ce căsătoria sclavilor nu era recunoscută în Dacia și nici în vreo altă provincie a Imperiului roman.

În evul mediu românesc, în virtutea lui *Ius Valachicum* (sau *Ius Valachorum*), raporturile familiale au fost guvernate de regulile canonice impuse de Biserica creștină bizantină, familia evului mediu românesc fiind prin esență familie creștină. Ca urmare, s-a înlăturat, în parte, puterea absolută a părinților asupra copiilor, inegalitatea dintre sexe a căpătat o „consfințire divină”,

căsătoria – precedată, și în această situație, de o logodnă, numită „încredințare” – era considerată un *sacramentum*, iar regimul dotal a fost reglementat ca regim matrimonial tradițional.

În capitolul al III-lea, „Căsătoria în evoluția sa temporală”, prin metodele istorică și comparată, este analizată succinct, pentru început, logodna, în diferite areale geografice arhaice (Mesopotamia, China, Imperiul roman, Bizanț, dar și pe teritoriul patriei noastre, atât în vechime, cât și în actuala legislație română), dar și în evoluție temporală.

În secțiunea 3. 2., „Căsătoria”, este prezentat un scurt istoric al căsătoriei, instituție veche ce a cunoscut de-a lungul timpului numeroase schimbări, ajungând azi o instituție socială fundamentală și deosebit de importantă a dreptului privat, fapt ce a determinat reglementarea ei juridică în toate sistemele de drept.

Secțiunea 3. 3., „Condițiile de fond ale încheierii căsătoriei în evoluția lor temporală” analizează aceste cerințe prin metoda istorică pe teritoriul țării, pornind din timpuri dacice și ajungând până la reglementările anterioare Codului familiei.

În *subsecțiunea 3. 3. 1.* se menționează că la daci, dar și la alte popoare vechi, căsătoria se încheia prin cumpărarea miresei de la părinții săi de către viitorul soț, prețul variind după cinstea și frumusețea fetei, în caz contrar, ele fiind nevoite să-și cumpere bărbatul.

În patriarhat, consimțământul la căsătorie va fi al celor doi bărbați, capi de familie.

În anumite situații se practica și răpitul fetei (fie cu voia ei, fie fără voie) pentru a „forța” mâna celui îndreptățit să-și dea consimțământul, finalitatea furtului fetei fiind diferită, după caz : împăcare sau conflict între neamuri.

După cucerirea Daciei de către romani se impune dualismul juridic daco-roman, astfel că în privința consimțământului la căsătorie, acesta trebuia să

emane de la cel ce exercita autoritatea paternă, mai târziu admițându-se și voința celor doi soți.

Influența creștinismului și legitimarea lui în anul 313 d. Cr. de către împăratul Constantin cel Mare a înlocuit rudenii agnatică (civilă) cu rudenii de sânge (cognatică), iar la încheierea căsătoriei consimțământul părinților nu mai era determinant. S-a permis, de asemenea, mariajul între oameni liberi și femei de condiție umilă.

În dreptul medieval românesc căsătoria a căpătat un caracter religios atunci când Biserica a preluat dreptul de legiferare.

Așadar, căsătoria avea loc prin binecuvântarea religioasă, raporturile familiale căzând sub incidența legii canonice.

Practic, necesitatea ca viitorii miri să aibă „blagoslovenia” (acordul părinților și al preoților) s-a păstrat, iar marile familii boierești aveau nevoie, pentru căsătoria copiilor lor, de acordul domnitorului.

Un moment important în privința reglementărilor din domeniul familiei îl constituie apariția celor două coduri de legi : Codul Calimach – Codice țivilă a Moldovei – (1817), cu influențe bizantine, dar și franceze și austriece, precum și Legiuirea Caragea (1818) în Țara Românească.

Prin apariția primului Cod civil român, în 1865, căsătoria a fost secularizată, iar prin Constituțiile de la 1866 (în art. 22) și 1923 (în art. 23), s-a dispus că întocmirea actelor de stare civilă va fi în atribuția legii civile ce va precede întotdeauna binecuvântarea religioasă.

Legea din 15 martie 1906 (după model francez) a abrogat art. 134 – 138 din Codul civil aducând o serie de noi reguli în privința consimțământului la căsătorie.

În *subsecțiunea 3. 3. 2.* este analizată vârsta matrimonială, altă condiție de fond la încheierea căsătoriei, marcându-se momentul dobândirii capacității juridice de a încheia o căsătorie, capacitate ce derogă de la regulile de drept comun.

În dreptul medieval românesc vârsta minimă pentru căsătorie era de 14 ani împliniți pentru băieți și de 12 ani pentru fete, reguli prevăzute în „Îndreptarea Legii”, respectiv 15 ani pentru băieți și 12 ani pentru fete, conform regulilor prevăzute în „Pravila de la Govora” din Țara Românească.

Referitor la diferența de vârstă dintre viitorii soți, „Îndreptarea Legii” recomandă ca între aceștia să nu fie o diferență mare de vârstă, astfel nunta este „cum nu se cade, ce încă este rușine, imputare și batjocură” (gl. 230).

Căsătoria trebuia „să se săvârșească într-un interval de până la patru ani de la data logodnei”, conform Codului Calimach (gl. 83 – 85) și până la trei ani, conform Legiurii Caragea (cap. 15, § 3, lit. g).

Codul civil român de la 1865, după model francez a preluat foarte multe reglementări din materia căsătoriei, așa că vârsta matrimonială a fost stabilită imperativ la 18 ani pentru bărbat și 15 ani pentru femeie (art. 127). Față de reglementarea franceză, legiuitorul român nu cere ca vârstele respective să fie împlinite, prin urmare, este suficient ca tinerii să fi intrat în al 18-lea an, respectiv al 15-lea de la nașterea lor.

Sancțiunea nerespectării condiției de vârstă este nulitatea căsătoriei ce poate fi cerută de oricare dintre soți (fără a justifica vreun interes), de orice persoană interesată și de Ministerul Public.

Dispensa de vârstă, pentru motive grave, se putea acorda, conform art. 128 Cod civil (1865) de către Domnul (în sensul de șef al Statului).

Până în prezent, nicio legislație nu a stabilit o vârstă maximă până la care se poate încheia căsătoria, aceasta făcându-se chiar *in extremis vitae momentis* (în pragul morții).

Subsecțiunea 3. 3. 3. De la apariția sa pe teritoriul actual al României, monogamia a fost consacrată în pravile, legiuri și coduri, încălcarea acestui principiu fiind sancționată cu nulitatea absolută în materie civilă și prin diferite pedepse în dreptul penal.

Sub influența bisericii creștine și a dreptului bizantin, delictele de biandrie și bigamie constituiau fapte tot atât de grave atât pentru femeia ce se căsătorea cu doi bărbați, cât și pentru bărbați, pedepsele fiind aspre, mergând de la închiderea în ocnă, purtarea prin târg dezbrăcat (gol), confiscarea bunurilor, până la pedeapsa capitală – moartea.

În plus, pravilele secolului al XVIII-lea sancționau și preoții ce încheiau a doua căsătorie fără ca prima să fie desfăcută.

Și în Codul civil de la 1865 (în art. 1305) se interzice poligamia: „Nu este ertat a trece în a doua căsătorie fără ca cea dintâi să fie desfăcută”.

Subsecțiunea 3. 3. 4. Rudenia de sânge între rudele apropiate este cel mai vechi impediment la căsătorie stabilit în vederea asigurării unei descendențe sănătoase, iar mai târziu, și pentru considerente de moralitate a relațiilor de familie.

În perioada feudalismului timpuriu, în epoca migrațiilor, pe teritoriul vechii Dacii, conform lui *Ius Valachicum*, rudenia era fie naturală (de sânge), fie convențională, ca de exemplu: înfrățirea pe moșie și înfrățirea haiducească.

În dreptul medieval, rudele apropiate se socoteau până la gradul al șaptelea, iar în dreptul scris, până la cel de al optulea.

Impediment era și rudenia prin alianță (numită și *prin încuscrire*), astfel că era interzisă căsătoria până la a opta spiță, doar în mod excepțional coborându-se gradul la a șaptea spiță.

Sanctiunea pentru încălcarea acestui impediment era „grea muncă” pentru că această nuntă „nu este căsătorie adevărată ci o amestecătură de sânge”.

Și rudenia spirituală (ce lua naștere prin „taina bisericească a botezului”) era impediment la căsătorie , alături de adopțiunea între naș și fin sau între adoptator și adoptat, precum și între rudele lui directe până la a opta spiță, din ambele părți.

În Codul Calimach căsătoria nu era permisă între rudele de sânge în linie dreaptă la infinit (§ 92), pentru cea din încuscrire era interzisă în linie dreaptă

„fără mărginire” (§ 93), iar pentru cea spirituală era interzisă până la gradul al treilea (§ 94).

Codul civil de la 1865 preia, după modelul pravilelor și al Codului Calimach, formele rudeniei care oprește încheierea valabilă a unei căsătorii.

Subsecțiunea 3. 3. 5. Biserica creștină a blamat și condamnat homosexualitatea, considerând-o perversiune, absolut incompatibilă cu morala și cu practicile creștine, refuzând oficializarea de așa-zise *căsătorii* (s.n.)

împreunarea bărbatului cu femeia . . .” (Cap. 20); *Legiuirea Caragea* (cap. 16, § 1): tocmeala prin care două persoane, *parte bărbătească și parte femeiască* . . . “, iar gl. 88 specificăse pot uni prin legiuită însoțire numai două persoane, adică un *bărbat cu o femeie*”; un contract între două *persoane de sex diferit*. . .”.

De asemenea, diferențierea sexuală rezultă și din limbajul tradițional ca: mire-mireasă, dar și din denumirea consacrată în legislațiile contemporane de soț-soție.

Subsecțiunea 3. 3. 6. În virtutea pe care o are tutorele față de persoana minoră aflată sub tutela sa, pravilele din vechiul drept românesc opreau căsătoria între tutore sau descendenții lui și minoră pe timpul tutelei, adică până la vârsta de 25-30 de ani („Pravila Aleasă”, cap. 235; „Cartea Românească de Învățătură”, gl. 42, Z. 11; „Îndreptarea Legii”, gl. 200, 212). Și Legiuirea Caragea institua interdicția încheierii căsătoriei între tutore (epitrop) și minoră în favoarea căreia se institua tutela („epitropul să nu ia în căsătorie pe cea sub epitropia lui, cât îi va fi supt epitropie” – cap. 16 § 5), fără însă s-o sancționeze, În schimb, reglementările din Codul Calimach instituie o excepție în sensul că tutorele se poate căsători cu „spre vârsnica ce se află sub epitropia sau curatoria lui, numai dacă tatăl ei ar fi logodit-o cu el sau dacă ar fi dat voe prin testamentul său” (capitolul al doilea, „Pentru dritul căsătoriei”, § 98). De asemenea, legiuirea moldovenească oprește căsătoria și între minoră și tatăl, fratele și fiul tutorelui (aflat încă sub putere părintească).

În privința tutelei, Codul civil de la 1865 împrumută dispozițiile din Codul Calimach (§ 98 și 99), împiedicând căsătoria între tutore și minoră, dar și între aceasta și tatăl, fratele sau fiul tutorelui.

Tribunalul poate încuviința căsătoria dintre categoriile de persoane enumerate mai sus, condiția fiind ca înainte de căsătorie tutorele să fi dat depline socoteli despre gestiunea sa și căsătoria să fie în folosul minorei.

Subsecțiunea 3. 3. 7. Referitor la existența discernământului, ca și condiție de fond la încheierea căsătoriei, Codul Calimach (§ 72) prevede că „cei cu totul nebuni, cei fără minte, cei zăluzi și îndeobște acei smintiți la minte și nevârsnici nu pot să facă puternică alcătuirea căsătoriei”.

Spre deosebire de legea moldovenească, reglementare a din Codul civil de la 1865 a privit maladiile viitorilor soți doar sub aspectul psihic al consimțământului, astfel că era oprită numai căsătoria bolnavilor mintali puși sub interdicție. Până și aceștia se puteau căsători în perioadele de luciditate mintală.

Subsecțiunea 3. 3. 8. Reglementările din vechiul drept românesc prevăd și alte impedimente la căsătorie, interdicții care nu se mai regăsesc în prezent în legislația în materie în vigoare. Dintre acestea amintim: termenul de văduvie (viduitate) sau anul de doliu, divorțul soților, deosebirea de credință, diferența de condiție socială, logodna nedesfăcută etc.

În *capitolul al IV-lea*, intitulat „Condițiile de fond prevăzute de legislația actuală pentru încheierea valabilă a căsătoriei”, sunt prezentate, în ordinea stabilită de legiuitor, condițiile de fond la încheierea căsătoriei, și anume: existența consimțământului, împlinirea vârstei matrimoniale de către viitorii soți, lipsa stării de persoană căsătorită a viitorilor soți, lipsa legăturii de rudenie între viitorii soți, lipsa stării de tutelă între viitorii soți, existența discernământului viitorilor soți și existența diferențierii sexuale între viitorii soți.

Referitor la cerința exprimării consimțământului liber și neviciat al viitorilor soți trebuie precizat faptul că acesta este prevăzut atât în Codul civil

[art. 258 alin. (1), art. 271 și art. 278 alin. (1)], cât și în Constituția României [art. 48 alin. (1)], dar și în alte numeroase acte interne și internaționale ratificate de România, ca de exemplu: art. 16 din Declarația Universală a Drepturilor Omului ori art. 1-3 din Convenția O. N. U. privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor.

Consimțământul are condiții de validitate specifice, cum sunt: să existe, să emane de la o persoană cu discernământ, să fie liber și deplin exprimat, să fie exprimat personal de către viitorii soți în aceeași împrejurare, în mod public, în fața ofițerului de stare civilă și a doi martori și să fie actual.

O situație particulară, nemiîntâlnită în legislațiile europene și nu numai, o prezintă legislația franceză ce a prevăzut „căsătoria postumă”, ce se încheia în anumite condiții, situație creată între cele două războaie mondiale, rațiunea fiind legitimarea copiilor născuți după decesul tatălui lor în război.

O asemenea situație unică în rândul legislațiilor de dreptul familiei este criticată chiar de către doctrinarii francezi: „ce semnificație matrimonială are căsătoria cu un mort, care încetează în momentul în care se încheie”.

În privința viciilor de consimțământ, în legislația franceză, spre deosebire de cea română (unde eroarea este viciu de consimțământ numai când privește identitatea fizică a celuilalt soț) eroarea este o cauză de nulitate relativă a căsătoriei și atunci când poartă asupra calităților esențiale ale persoanei ce urmează a se căsători.

O altă particularitate pe care o prezintă legislația franceză este faptul că dolul nu apare ca viciu de consimțământ, acest lucru avându-și originea într-o tradiție veche ce a consacrat adagiul că „dans le mariage il trompe qui peut” („în căsătorie înșală cine poate”).

În schimb, în legislația română, dolul este viciu de consimțământ ce constă într-o eroare provocată cu rea credință pentru a determina o persoană să încheie un act juridic civil, pe care altfel nu l-ar fi încheiat. Astfel, într-o speță, din probele administrate rezultă că, anterior încheierii căsătoriei, părțile au trăit

într-un concubinaj notoriu timp de trei ani și că de o perioadă de doi ani recurentul o prezenta pe intimată rudelor și cunoștințelor ca viitoare soție. Însăși sora recurentului – audiată ca martor - a declarat instanței de fond că reclamantul i-a spus că se va căsători cu pârâta și că este de acord să aibă un copil cu aceasta. Față de aceste împrejurări de fapt, ținând seama de experiența de viață a reclamantului, care este mai în vârstă cu 13 ani decât pârâta, a mai fost căsătorit și are doi copii, se poate conchide că pretins ele afirmații ale pârâtei în sensul că este însărcinată și dacă nu acceptă căsătoria o va avea pe conștiință atât pe ea, cât și pe copilul conceput nu pot fi apreciate ca mijloace viclene de natura și gravitatea celor care să-l fi determinat pe reclamant să consimtă la încheierea căsătoriei.

În ceea ce privește violența, ca viciu de consimțământ, de remarcat este că față de reglementarea juridică franceză, unde, din 2006, Codul civil francez prevede că temerea reverențioasă față de un ascendent constituie un caz de nulitate a căsătoriei [art. 180 alin. (1)], în legislația noastră, temerea reverențioasă – izvorâtă din respectul datorat părinților – nu constituie cauză de anulare a căsătoriei pe motiv de viciere a consimțământului prin violență.

Vârsta minimă matrimonială este prevăzută în art. 272 Cod civil, dar și în numeroase acte normative internaționale, ca: Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 16), Convenția O. N. U. privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor etc.

Așadar, Codul civil actual (Legea nr.287/2009) preluând dispoziția privitoare la vârsta minimă pentru căsătorie, care a înlăturat discriminarea pe motiv de sex, ce exista la încheierea căsătoriei în Codul familiei, statuează: „Căsătoria se poate încheia dacă viitorii soți au împlinit vârsta de 18 ani „ [art. 272 alin. (1)].

De la această regulă legiuitorul român instituie o excepție, în sensul că minorul care a împlinit vârsta de 16 ani se poate căsători în temeiul unui aviz

medical, cu încuviințarea părinților săi sau, după caz, a tutorelui și cu autorizarea instanței de tutelă în a cărei circumscripție minorul își are domiciliul.

În cazul în care unul dintre părinți refuză să încuviințeze căsătoria, instanța de tutelă hotărăște și asupra acestei divergențe, având în vedere interesul superior al copilului [art. 272 alin. (2) C. civ.].

Reglementarea franceză este mai flexibilă și prevede în mod expres că în caz de dezacord între tată și mama, această împrejurare valorează consimțământ, cu alte cuvinte, este suficient acordul unuia dintre ei în această privință.

În opinia noastră această soluție este criticabilă, putând fi discreționară pentru părintele care și-a dat încuviințarea, existând riscul încălcării interesului superior al copilului minor. Pentru aceasta, reglementarea legiuitorului roman, care atribuie prerogativele încuviințării instanței de tutelă ce va hotărâ în mod obiectiv, ținând cont de interesul superior al copilului, ni se pare mai potrivită.

Totuși, pentru că această problemă trebuie rezolvată cu celeritate, de lege ferenda, instant ar trebui să se pronunțe *în regim de urgență* (s.n.).

Bigamia este un alt impediment la căsătorie, nesocotirea interdicției de ordine publică, prevăzută de art. 273 C. civ., fiind sancționată cu nulitatea absolută a celei de a doua căsătorii, atrăgând și o sancțiune penală, deoarece este infracțiune (art. 376 C. pen.).

Inexistența legăturii de rudenie între viitorii soți (prevăzută de art. 274 C. civ.) este o altă cerință de fond la încheierea căsătoriei, legiuitorul român oprind căsătoria între rudele în linie dreaptă, la nesfârșit, și între rudele colaterale până la gradul al patrulea inclusiv.

Încheierea căsătoriei între rudele în grad prohibit de lege este sancționată cu nulitatea absolută, în plan civil, pe planul dreptului penal fiind calificată drept infracțiune de incest (art. 377 C. pen.), cu mențiunea că, în linie colaterală, infracțiunea de incest merge până la gradul al doilea de rudenie inclusiv, adică între frați și surori.

Rudenia este impediment la căsătorie indiferent că provine din căsătorie, din afara acesteia sau din adopție.

De la regula enunțată mai sus legiuitorul roman instituie o excepție [prevăzută în art. 274 alin. (2) C. civ.] prin care se permite încheierea căsătoriei între rudele de gradul al patrulea, în linie colaterală (așa-numita “dispensă de rudenia”), pentru motive temeinice, în baza unui aviz medical, cu autorizarea instanței de tutelă, de la domiciliul celui ce cere încuviințarea.

Un alt impediment la căsătorie, cel al tutelei (instituit de art. 275 C. civ.), se justifică prin preocuparea legiuitorului ca nu cumva tutorele, prin poziția pe care o are față de persoana minoră, ce se află sub ocrotirea sa, să influențeze consimțământul acesteia la căsătorie.

Sancțiunea pentru încheierea căsătoriei între tutore și persoana aflată sub tutelă este nulitatea relativă a acesteia (art. 300 C. civ.), dar și legea penală incriminează ca fiind infracțiuni anumite fapte juridice săvârșite de către tutore asupra persoanei aflată sub tutela sa.

În cazul în care lipsește caracterul conștient al voinței celui ce urmează a se căsători, datorită unei tulburări mintale, legea interzice căsătoria alienatului și debilului mintal, sub sancțiunea nulității absolute [art. 276 C. civ. coroborat cu art. 293 alin. (1) C. civ.]. În schimb, în cazul căsătoriei unei persoane lipsite vremelnic de facultățile mintale, din cauza bolii ori din alte motive, sancțiunea este nulitatea relativă (art. 299 C. civ.).

Referitor la ultima condiție de fond pentru încheierea căsătoriei, cea a diferențierii sexuale între viitorii soți (prevăzută de art. 277 C. civ.), deși tendința doctrinei jurisprudenței europene a căpătat o nouă dimensiune prin legiferarea căsătoriilor între persoane de același sex, legiuitorul român a prevăzut, de această dată (prin modificarea Codului civil) *în mod expres* (s.n.) și fără echivoc, condiția diferențierii sexuale: “Este interzisă căsătoria între persoanele de același sex [art. 277 alin. (1)].

IV. Concluzii și propuneri de lege ferenda

Importanța și actualitatea temei prezentei lucrări, „Condițiile de fond la încheierea căsătoriei”, rezultă din modificările și completările făcute de legiuitorul român, odată cu apariția noului Cod civil la 1 octombrie 2011.

Dispozițiile legale referitoare la condițiile de fond la încheierea căsătoriei sunt prevăzute în Cartea a II-a. Despre familie, Titlul II. Căsătoria, Capitolul II. Încheierea căsătoriei, art. 271 – 277 C. civ.

Prin schimbarea de optică, acolo unde s-a considerat a fi necesară, legiuitorul român a dorit ca principalele instituții de dreptul familiei, în speță, familia și căsătoria, instituții ce fac obiectul cercetării noastre, să fie reglementate fără echivoc atât pentru a nu lăsa loc de interpretări, dar și pentru armonizarea cu legislația în materie a statelor membre Uniunea Europeană ori cu a statelor semnatare de acorduri bi și multilaterale la care România este parte.

Se cuvine a menționa că acolo unde punctul nostru de vedere a fost în opoziție cu cel al legiuitorului sau acolo unde am considerat că legiuitorul a avut o exprimare ambiguă ori a omis să reglementeze o situație, am făcut propuneri de *lege ferenda* argumentate.

O atenție deosebită în această lucrare am acordat-o reglementărilor din domeniu ale unor state ca: Franța, Italia, Republica Moldova, reglementări asupra cărora ne-am spus punctul de vedere argumentând pro sau contra regulilor respective.

În legislația noastră, noțiunea de căsătorie a comportat numeroase definiții de-a lungul timpului în funcție de epoca istorică la care s-a făcut referire, dar și de normele moral – religioase ce au dominat reglementările în materie pentru o lungă perioadă de timp. Cum nici Codul familiei și nici actualul Cod civil nu definesc căsătoria, acest lucru a rămas în sarcina doctrinarilor, fără, însă, a se

găsi o definiție completă a acestei noțiuni. Analizând art. 259 C. civ. se remarcă faptul că în cadrul acestuia se întâlnesc toate cele cinci accepțiuni ale noțiunii de căsătorie, adică, de act juridic, situație juridică, drept fundamental al oricărei persoane, ceremonie (religioasă), dar și instituție a căsătoriei.

Deși este un act juridic civil, căsătoria are condiții de valabilitate derogatorii de la dreptul comun, datorită naturii speciale a acesteia, dar și principiilor și caracterului imperativ al normelor ce guvernează și reglementează această materie.

În demersul nostru științific ne-am axat cercetarea în următoarele direcții:

1. elemente de noutate aduse de Codul civil în materia condițiilor de fond la căsătorie;
2. modificări ale textelor de lege în această privință;
3. completări ale textelor de lege;
4. eliminări ale unor condiții sau ale unor sintagme din cuprinsul articolelor de lege sau chiar a unor articole de lege;
5. situații încă nereglementate de legislația în materie;
6. probleme doctrinare controversate;
7. situații particulare întâlnite în legislațiile străine.

1) Elemente de noutate în materia condițiilor de fond la căsătorie

Dacă în prezent, în Europa, 15 țări acceptă căsătoria între persoane de același sex, legiuitorul român a introdus în Codul civil, ca un element de noutate, condiția expresă a diferențierii sexuale [art. 277 alin. (1): „Este interzisă căsătoria dintre persoanele de același sex”], această idee fiind subliniată și în alte texte legale cum ar fi: art. 258 alin. (4) și art. 259 C. civ.

Mai mult, legiuitorul român a mers și mai departe, interzicând parteneriatele civile între persoane de același sex [art. 277 alin. (2) și (3) C. civ.]

Din punctul nostru de vedere, considerăm că societatea românească nu este pregătită nici psihologic, nici moral-religios și nici din punct de vedere juridic pentru legalizarea căsătoriilor homosexuale (și sperăm să nu fie pregătită niciodată pentru o asemenea „uniune”). În schimb, orientarea sexuală a unora

dintre semenii noștri nu ne îndreptățește să avem tendințe discriminatorii și prejudecăți față de homosexuali, nu avem dreptul nici să-i marginalizăm și nici nu este cazul de o eventuală incriminare penală.

Dar de aici și până la a legaliza căsătoriile între cupluri de același sex este o cale pe care îndrăznim să o calificăm ca fiind de *sens interzis* (s.n.).

Am putea manifesta, totuși, o atitudine mai permisivă în ceea ce privește un eventual *parteneriat civil între persoane de același sex* (s.n.), având în vedere tendința jurisprudenței europene care a evoluat, astfel că uniunea homosexuală beneficiază de protecția conferită de art. 8 („viața de familie”) și de art. 14 („nediscriminarea”) din Convenția europeană a drepturilor omului, chiar dacă un astfel de parteneriat nu intră sub incidența art. 12 din Convenția de mai sus [„dreptul bărbatului și femeii de a se căsători” (s.n.)].

Având în vedere toate aceste aspecte, cu atât mai mult nu suntem de acord cu „exigența” legiuitorului român atunci când interzice *parteneriatele civile între persoane de sex* (s.n.) încheiate sau contractate în străinătate [conform art. 277 alin. (3) C. civ.] deoarece nu se poate susține că acestea ar aduce atingere ordinii de drept din țara noastră.

2) Modificări ale textelor de lege

a) De remarcat că actualul Cod civil a preluat modificarea făcută prin Legea nr. 288/2007 pentru modificarea și completarea Legii nr. 4/1953 (Codul familiei) în privința vârstei minime pentru căsătorie, astfel că aceasta este de 18 ani atât pentru bărbat, cât și pentru femeie [art. 272 alin. (1); în reglementarea art. 4 din Codul familiei aceasta fiind de 18 ani pentru bărbat, respectiv 16 ani pentru femeie].

b) De asemenea, actualul Cod civil a preluat și modificarea făcută tot prin legea citată mai sus în privința încuviințării părinților pentru căsătoria copiilor lor minori ce nu au împlinit 18 ani, fără a mai distinge în privința sexului. Prin cerința încuviințării părinților se revine la o practică veche reglementată de

Codul civil de la 1864, care, sub sancțiunea nulității, prevedea că bărbații până la vârsta de 25 de ani (neîmpliniți), femeile până la 21 de ani (neîmpliniți) au nevoie de consimțământul părinților pentru a se căsători. Legea din 15 martie 1906 a modificat vârsta bărbatului pentru care se cerea consimțământul părinților, egalizând-o cu a femeii, adică 21 de ani (art. 131 C. civ.), prin urmare, până în 1954 când a intrat în vigoare Codul familiei, bărbatul ce avea vârsta cuprinsă între 18 și 21 de ani și femeia ce avea vârsta cuprinsă între 15 și 21 de ani aveau nevoie de consimțământul părinților pentru a se căsători.

c) Art. 293 alin. (2) C. civ. modifică art. 22 din Codul familiei, astfel încât legea nu mai consideră ca fiind bigamie situația în care soțul unei persoane declarată moartă s-a recăsătorit și, după aceasta, hotărârea declarativă de moarte este anulată. Condiția ca cea de-a doua căsătorie să rămână valabilă, prima fiind considerată desfăcută, pe data încheierii noii căsătorii, este ca *soțul celui declarat mort să fi fost de bună credință* (s.n.), astfel, cel ce se recăsătorește va fi vinovat pentru bigamie, iar căsătoria subsecventă va fi lovită de nulitate absolută.

d) Alin. (2) al art. 6 din Codul familiei (în baza căruia primarul general al municipiului București sau președintele Consiliului județean în a cărui rază teritorială are domiciliul cel care cere încuviințarea căsătoriei între rudele de gradul al IV – lea) a fost modificat prin alin. (2) al art. 274 C. civ. care permite încheierea căsătoriei între rudele de gradul al IV – lea în linie colaterală (așa-numita dispensă de rudenie) pentru motive temeinice, în baza unui aviz medical special dat în acest sens, competent să autorizeze căsătoria fiind *organul de tutelă* (s.n.) de la domiciliul celui care cere încuviințarea.

3. Completări ale textelor de lege

Noul Cod civil a completat vechiul art. 6 din Codul familiei prin alin. (3) al art. 274 care interzice căsătoria în cazul rudeniei civile, dispozițiile alin. (1) și

(2) ale art. 274 aplicându-se atât între cei ce au devenit rude prin adopție, cât și între cei a căror rudenie firească a încetat prin efectul adopției.

Considerăm că este binevenită o atare completare deoarece la baza interdicției stau considerentele de ordin biologic (asigurarea unei descendențe sănătoase), la care se adaugă cele de ordin moral.

Așadar, chiar dacă legăturile de rudenie dintre cel adoptat și rudele sale firești sunt stinse ca urmare a adopției ce are efecte depline, legătura de sânge rezidă, neputându-se stinge, rudenia firească rămânând impediment la căsătorie și în cazul adopției.

4. Eliminări ale unor condiții sau ale unor sintagme din cuprinsul articolelor de lege sau chiar a unor articole de lege.

a) Ca un element de noutate, obligativitatea comunicării reciproce a stării de sănătate, ce reprezenta o condiție de fond prohibitivă la încheierea căsătoriei în reglementarea Codului familiei (art. 10), în Codul civil actual (art. 278) este prevăzută ca o formalitate pentru încheierea căsătoriei, neafectând valabilitatea acesteia în situația în care boala respectivă este obișnuită și se poate vindeca.

b) S-a eliminat sintagma „aviz dat de un medic oficial” din reglementarea art. 4 alin.(2) Codul familiei, Codul civil actual prevăzând necesitatea „unui aviz medical” [art. 272 alin. (2)], prin această reformulare înțelegându-se că este suficient ca medicul să aibă drept de practică.

5. Situații încă nereglementate de legislația în materie

Din nefericire, problema refuzului nejustificat sau abuziv al părinților privind încuviințarea căsătoriei copilului lor minor a „scăpat” și de această dată legiuitorului român, spre deosebire de dreptul francez unde refuzul părinților este permis, chiar dacă acesta are un caracter discreționar, fiind criticat de însăși doctrina franceză.

6. *Probleme doctrinare controversate*

O problemă ce a născut controverse în doctrina juridică română este cea a rudeniei din afara căsătoriei care nu a fost dovedită.

Teoreticienii au argumentat atât pro, cât și contra pentru ca aceasta să constituie sau nu impediment la căsătorie. Referitor la această situație, împărtășim opiniile conform cărora rudenii din afara căsătoriei constituie impediment la căsătorie prin faptul legăturii de sânge și nu după cum a fost sau nu legal stabilită, potrivit autorului citat de noi la pag. 191, nota 514. De asemenea, suntem în acord cu opiniile exprimate deja de autorii citați de la pag. 191, nota 515, conform cărora atunci când legătura de rudenie naturală este notorie, binecunoscută și constatată printr-o posesie de stat evidentă, ar fi scandalos să nu se țină seama de ea.

Și doctrinarii francezi și-au pus întrebarea dacă filiația ce nu este stabilită legal poate sau nu constitui impediment la căsătorie.

Opiniile doctrinare favorabile acceptării unei piedici care are ca fundament gradul de rudenie natural nestabil, dar cunoscut se întemeiază pe considerentele de ordin moral ale situației de fapt, care au fost invocate în jurisprudența franceză ce a stabilit că în unele cazuri, în speță, situația prezentată mai sus, nu poate fi vorba despre lipsa stabilirii juridice a filiației, ca piedică în calea căsătoriei.

Referitor la dispensa de rudenie acordată în vederea căsătoriei între rudele în linie colaterală de gradul al patrulea, am combătut argumentat, credem noi, afirmația făcută de unii doctrinari cum că dispensa îi priveșet *doar* (s.n.) pe verii primari deoarece, pe de o parte, textul legal nu distinge între colateralii de gradul al patrulea, iar pe de altă parte, intervin considerentele morale pentru care ar trebui prohibită căsătoria între celelalte categorii de persoane aflate în gradul al patrulea de rudenie, cum sunt nepotul în raport cu fratele bunicului.

7. Situații particulare întâlnite în legislațiile străine

a) Am constatat existența unei situații *unice* (s.n.) în rândul legislațiilor de dreptul familiei. Astfel, legislația franceză reglementează „căsătoria postumă” (art. 171 C. civ. fr.) apărută în perioada interbelică; rațiunea pentru care legiuitorul francez a considerat ca necesară această reglementare ar fi legitimarea copiilor născuți după decesul tatălui lor în război.

În acest caz special al căsătoriei postume nu se realizează nici scopul pentru care se încheie căsătoria, întemeierea unei familii, și nici unele dintre cerințele consimțământului: să fie actual, dat personal, în fața unei autorități competente și în prezența martorilor, să fie exprimat simultan, în aceeași împrejurare și în același loc.

Această situație este criticată chiar de către doctrina franceză, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că „dreptul la căsătorie nu include și dreptul la căsătoria postumă (. . .)”.

b) O situație care „derogă” de la toate normele comune ale legislațiilor ce merg pe sistemul francez și anglo-saxon în materia rudeniei ca impediment la căsătorie este cea întâlnită în legislația Republicii Moldova. Exemplificând, art. 15 alin. 1 lit. b) din Codul familiei precizează că nu se admite căsătoria între rudele în linie dreaptă până la al patrulea grad inclusiv, *frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun* (s.n.). Așadar, *per a contrario*, legislația familiei *permite* (s.n.) căsătoria între unchi/mătușă cu nepot/nepoată, ca să nu mai vorbim de verii primari, ce sunt rude de gradul al patrulea, referitor la care legea înlătură orice impediment de drept în vederea căsătoriei.

c) Se remarcă o deosebire între modul de abordare a legiuitorului român și cel francez în privința „temerii reverențioase”. Astfel, în timp ce legislația română nu are nicio prevedere în acest sens, în Franța, din anul 2006, Codul civil prevede că exercitarea unei constrângeri asupra soților sau asupra unuia

dintre ei, incluzând și temerea reverențioasă față de un ascendent, constituie un caz de nulitate a căsătoriei [art. 180 alin. (1) C. civ. fr.].

d) În caz de dezacord între tată și mamă la căsătoria copilului lor minor, în legislația franceză această împrejurare valorează consimțământ (art. 148 teza a II-a, C. civ. fr.), față de reglementarea noastră ce prevede că va decide instanța de tutelă [art. 272 alin. (2) C. civ., coroborat cu art. 31 alin. (3) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului].

În opinia noastră, soluția adoptată de legiuitorul francez este discreționară pentru părintele care și-a dat încuviințarea, existând riscul încălcării interesului superior al copilului minor, așa că ni se pare mai potrivită reglementarea din dreptul nostru care atribuie prerogativele încuviințării în sarcina instanței de tutelă în condițiile legii. Totuși, pentru că această problemă trebuie rezolvată cu celeritate, de *lege ferenda*, considerăm că instanța de tutelă ar trebui să se pronunțe *în regim de urgență* (s.n.).

e) Spre deosebire de reglementările din dreptul român, mariajele poligame, valabil oficiate în străinătate conform legilor naționale ale soților, produc anumite efecte pe teritoriul francez, ca de pildă: efecte alimentare, succesoriale, dreptul la prestații sociale, pensie de urmaș. Această normă este aplicabilă doar dacă mariajul este considerat valabil și legile naționale ale fiecăruia dintre soți autorizează bigamia, aceasta fiind considerată o piedică bilaterală.

f) Spre deosebire de legislația română în materie, căsătoria alienatului mintal are un caracter excepțional în dreptul francez, astfel că persoana majoră aflată sub tutelă sau sub curatelă se poate căsători dacă primește autorizație; posibila obținere a acestei autorizații nu face, totuși, să dispară necesitatea exprimării unui consimțământ valabil al persoanei interesate în momentul oficiării căsătoriei.

Legislația franceză prevede și posibilitatea încheierii căsătoriei de către o persoană majoră ocrotită prin tutelă, astfel că prin Legea nr. 308 din 5 martie

2007 s-a introdus necesitatea autorizării curatorului, ori, în absența acestuia, a judecătorului de tutelă [art. 460 alin. (1) C. civ. fr.].

Referitor la soluția legiuitorului francez de a extinde sfera celor ce pot încheia o căsătorie validă la persoanele majore aflate sub tutelă sau curatelă am opinat argumentat, la momentul respectiv că nu ni se pare potrivită această soluție, fără a considera că prin interdicția de a se căsători acestor persoane li s-ar încălca dreptul fundamental la căsătorie prevăzut atât în reglementările interne ale statelor, cât și în actele internaționale.

Și în doctrina italiană sunt voci care doresc modificarea regulii în vigoare (art. 85 C. civ. it. interzice căsătoria alienatului sau debilului mintal), propunând o soluție în sensul de a se permite judecătorului evaluarea capacității interzisului de a face o alegere matrimonială conștientă.

Și în acest caz ne-am pronunțat, opinând că într-o asemenea situație, în funcție de tipul de boală (în speță, sindromul Down) ar trebui să se obțină o autorizare în acest sens din partea unei instanțe judecătorești a cărei hotărâre să fie supusă căilor firești de atac. O hotărâre judecătorească întemeiată pe concluziile unor profesioniști în materie, indiferent care ar fi soluția, ar înlătura, cel puțin teoretic, riscurile excluderii de la căsătorie a acestor categorii de persoane și încălcarea unui drept fundamental al omului, acela de a se căsători, eliminând discriminarea bazată pe prejudecăți și aprecieri subiective și superficiale.

În legislația iordaniană (art. 8 din Legea stării civile nr. 61/1976, modificată și republicată prin Legea 82/2001) există posibilitatea ca "AL QADI" (șeful suprem, investit cu atribuțiile ofițerului de stare civilă) să aprobe o căsătorie, *la cererea oricăruia dintre viitorii soți* (s.n.), dacă una dintre părți are deficiențe mintale, cu condiția argumentării cererii în baza unor certificate medicale și că această căsătorie ar fi în beneficiul părții respective (cea cu deficiența).

g) O noutate în legislația unor țări (Germania, Austria) este posibilitatea lăsată de legiuitor ca părinții să nu completeze rubrica din certificatul de naștere al copilului referitoare la identitatea sexuală a acestuia, indicându-se doar „X – sex nedeterminat”. Această situație se referă la persoana hermafrodită ce are dreptul să ceară stabilirea sexului pe cale medicală.

h) De asemenea, o situație particulară, specifică sistemului de drept musulman, ce nu se regăsește în sistemele de drept europene, este cea prevăzută de art. 7 stipulat în legea citată mai sus, în sensul că se interzice căsătoria cu o fată sub vârsta de 18 ani, dacă *diferența de vârstă față de soț este mai mare de 20 de ani (s.n.)*. ”AL QADI” poate permite, însă, încheierea căsătoriei într-o atare situație numai dacă este convins că femeia este de acord (nefiind obligată de vreo rudă etc) și încheierea căsătoriei ar fi în beneficiul și avantajul ei.

i) Referitor la vârsta matrimonială, în Regatul Hashemit al Iordaniei, se cuvine să facem următoarele constatări: deși ambii soți trebuie să fi împlinit vârsta de 18 ani (conform art. 5 din Legea stării civile iordaniene), ”QADI AL QUDA” (șeful religios suprem al lui ”AL QADI”) poate aproba oficierea de către ”AL QADI” a căsătoriei băiatului minor, cu vârsta peste 15 ani, dacă există argumente plauzibile și acesta ar avea avantaje sau beneficii (ar profita) încheind căsătoria. În schimb, o fată ce a împlinit 15 ani se poate căsători doar dacă dorește acest lucru (la cererea ei) și nu are tutore (tată, bunic), în caz contrar, ”AL QADI” respinge cererea, în baza art. 6 din Legea stării civile iordaniene.

j) Tot de dată recentă este și schimbarea fundamentală a concepției asupra căsătoriei și familiei din legislația franceză prin introducerea art. 143 în C. civ. fr. care stipulează că „mariajul poate fi contractat de două persoane de sexe diferite sau de *același sex (s.n.)*”. Prin aceasta, legiuitorul francez a deschis calea căsătoriei cuplurilor persoanelor homosexuale, măsură ce este criticată de doctrinarii francezi cu opinii conservatoare în privința căsătoriei, ca legătură tradițională dintre *bărbat și femeie (s. n.)*, în scopul întemeierii unei familii.

Această schimbare majoră de optică legislativă a antrenat o serie de modificări în Codul de procedură civilă francez și va impune o reconstrucție a dreptului în privința filiației pe un alt fundament decât cel biologic care îl susține în prezent.

În redactarea tezei de doctorat ne-am axat demersul științific, în primul rând, pe legislația în vigoare atât română, cât și străină, dar și pe opiniile doctrinare din literatura juridică română și de drept comparat. Acolo unde s-a impus, am exemplificat cu jurisprudență din țara noastră, din străinătate, cu hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, spunându-ne punctul nostru de vedere, argumentat, pe marginea soluțiilor date de către instanțele de judecată.

Suntem de părere că, deși – incontestabil – legislația din domeniul dreptului familiei a fost mult ”îmbogățită” cu reguli binevenite (introduse prin apariția Noului Cod Civil care a abrogat Codul familiei), majoritatea dintre acestea fiind propuneri de *lege ferenda* ale doctrinarilor români, încă se impune o aplecare mai atentă a legiuitorului asupra unor aspecte insuficient ori ambiguu legiferate și, uneori, nereglementate, așa cum și de astă dată teoreticienii în domeniu au remarcat, propunând soluții spre elaborare.

V. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Acte normative

1.1. Acte normative internaționale:

1. Carta Drepturilor fundamentale a Uniunii Europene;
2. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
3. Convenția de la New-York privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor;
4. Convenția O.N.U. cu privire la drepturile copilului;
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului;
6. Legea stării civile nr.61/1976 modificată și republicată prin Legea 82/2001 a Regatului Hashemit al Iordaniei;
7. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

1.2. Acte normative interne:

1. *Codul Calimach*, ediție critică, Editura Academiei R. P. R., 1958;
2. *Codul civil* (1864)
3. *Codul familiei* (Legea nr. 4/1953, în prezent abrogată);
4. *Codul civil actual* (Legea nr. 287/2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009);
5. *Codul de procedură civilă* (Legea nr. 134/2010 publicată Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.485 din 15 iulie 2010);

6. *Codul penal* (Legea nr.286/2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009);
7. *Constituția României*, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
8. *Legiuirea Caragea*, ediție critică întocmită de colectivul pentru vechiul drept Românesc al Academiei R.P.R., Editura Academiei R.P.R., 1955;
9. Legea 119/1996 cu privire la actele de stare civilă;
10. Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (publicată în Monitorul Oficial nr. 557 din 23 iunie 2004) cu modificările și completările ulterioare;
11. Legea 273/2004 privind procedura adopției (publicată în Monitorul Oficial nr. 557 din 23 iunie 2004), republicată.

II. Doctrină

2.1. Doctrină în dreptul român

2.1.1. Cursuri, tratate, monografii:

1. Albu, Ion, *Dreptul familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975;
 2. Albu, Ion, *Căsătoria în dreptul român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988;
Ion, *Căsătoria și divorțul în vechiul drept românesc*, Editura Sylva, București, 2001;
 3. Aniței, Nadia Cerasela, *Dreptul familiei, Ed. Hamangiu*, București, 2012;
 4. Avram, Marieta, *Dreptul civil. Familia*, Editura Hamangiu, București, 2013;
- Bacaci, Alexandru, Hageanu, Cristina-Codruța, Dumitrache, Viorica-Claudia, *Dreptul familiei*, Editura All Beck, București, 1999;

5. Bacaci, Alexandru, Dumitrache, Viorica-Claudia, Hageanu, Codruța, *Dreptul familiei*, Editura All Beck, București, 2005;
, *Raporturile patrimoniale în dreptul familiei*, ed. A II-a, Editura Hamangiu, București, 2007;
6. Bodoașcă, Teodor, *Dreptul familiei*, Editura C. H. Beck, București, 2005;
7. Bodoașcă, Teodor, *Tratat de dreptul familiei. Partea I. Căsătoria*, Editura “Dimitrie Cantemir”, Tîrgu-Mureș, 2009;
- Teodor, Drăghici, Aurelia, Puie, Ioan, Maftai, Iulian, *Dreptul familiei*, Editura Universul Juridic, București, 2013;
8. Boroii, Gabriel, Angheliescu, Carla-Alexandra, *Curs de drept civil. Partea generală*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2012;
9. Cantacuzino, Matei B., *Elementele dreptului civil*, Editura All, București, 1998;
10. Cebotari, Valentina, *Dreptul familiei*, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2004;
- Ion, C. Ion, *Curs elementar de drept roman*, Editura Cartea Românească S.A. Cluj, 1922;
- Voiculescu, Laura, *Dreptul familiei. Note curs și manual de seminar*, Editura Hamangiu, București, 2012;
11. Chelaru, Ion, *Căsătoria și divorțul. Aspecte juridice civile, religioase și de drept comparat*, Editura Acteon, Iași, 2012;
12. ;Chipea, Florica, *Familia contemporană*, Editura Expert, București, 2001;
13. Ciucă, M., Valerius, *Lecții de drept roman*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 1998
14. Ciucă, M., Valerius, *Lecții de drept roman*, vol. III, Editura Polirom, Iași, 2000;
15. Filipescu, P., Ion, ș.a., *Încheierea căsătoriei și efectele ei*, Editura Academiei, București, 1981;

16. Filipescu, P. Ion, *Dreptul familiei*, Tipografia Universității din București, 1984;
17. Filipescu, P. Ion, *Tratat de dreptul familiei*, Editura All, București, 1995;
18. Filipescu, P. Ion, *Tratat de dreptul familiei*, ediția a V-a, Editura All Beck, București, 2000;
- Ion, Filipescu, I. Andrei, *Tratat de dreptul familiei*, ediția a VIII-a, revăzută și completată, Editura Universul Juridic, București, 2006;
19. Floca, N. Ioan, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, Vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990;
20. Florian, Emese, Pînzari, Veaceslav, *Căsătoria în legislația României și a Republicii Moldova*, Editura Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2006;
21. Florian, Emese, *Dreptul familiei*, ediția a 2-a, Editura C. H. Beck, București, 2008;
22. Florian, Emese, *Dreptul familiei*, ediția 3, Editura C. H. Beck, București, 2010;
23. Florian, Emese, *Dreptul familiei în reglementarea Noului Cod Civil*, ediția a IV-a, Editura C. H. Beck, București, 2011;
24. Florian, Emese, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația*, ediția a V-a, Editura C. H. Beck, București, 2016;
25. Frențiu, Gabriela Cristina, Moloman, Bogdan-Dumitru, *Elemente de dreptul familiei și de procedură civilă – note de curs*, Editura Universul Juridic, București, 2010;
26. Fustel de Coulanges, *Cetatea antică*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1984;
27. Gavrilescu, Alin, Gheorghe, *Nulitatea căsătoriei*, Editura Universul Juridic, București, 2014;

28. Geamănu, Radu, *Clauza de hardship în contracte comerciale internaționale*, Editura Hamangiu, București, 2015
29. Gidro, Romulus, Gidro Aurelia, Nistor, Vasile, *Roma. Cetatea și destinul ei juridic*, Editura Galaxia Gutenberg, 2009;
30. Gidro, Romulus, Gidro Aurelia, *Drept privat roman. Elemente comparative cu dreptul civil și procesual civil contemporan*, Editura Universul Juridic, București, 2014;
31. Hageanu, Cristina-Codruța, *Dreptul familiei și actele de stare civilă*, Editura Hamangiu, București, 2012;
32. Hamangiu Constantin, Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu, Alexandru, *Tratat de drept civil*, vol.I (Restitutio), Editura All Beck, București, 1996;
33. Hanga, Vladimir, *Originea și structura posesorie a căsătoriei SINE MANU*, teză de doctorat (științele juridice), Universitatea din București, Facultatea de Drept, 1946;
- Vladimir., *Drept privat roman. Tratat*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1977;
34. Hanga, Vladimir., *Istoria dreptului românesc. Dreptul cutumiar*, Editura Fundației “Chemarea”, Iași, 1993;
35. Harosa, Liviu-Marius, *Drept canonic*, Editura Universul Juridic, București, 2013;
- , Traian, *Căsătoria în dreptul Republicii Populare Române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964;
- urelian, Mureșan, Mircea, Costin Mircea, Ursa, Victor, *Familia și rolul ei în societatea Socialistă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975;
36. Jugastru, Călina, Lozneanu, Verginel, Circa, Adrian, Hurubă, Eugen, Spinei, Sebastian, *Tratat de drept procesual civil*, Vol.I și II, în coordonarea lui Ioan Leș, Editura Universul Juridic, București, 2015;

37. Jugastru, Călina, *Drept civil. Persoanele* (în colaborare), ediția a2-a, revăzută, Editura Hamangiu, București, 2007 ediție actualizată;
38. Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil, vol. I. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*, Editura Universul Juridic, București, 2014.
39. Leș, Ioan, *Tratat de drept procesual civil, vol. II. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*, Editura Universul Juridic, București, 2015.
- , *Dreptul familiei*, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- ogdan Dumitru, *Căsătoria civilă și religioasă în dreptul român*, Editura Universul Juridic, București, 2009;
40. Pînzari, Veaceslav, *Dreptul familiei*, Editura Universul Juridic, București, 2015;
41. Pop, Liviu, Popa, F. Ionuț, Vidu, I. Stelian, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- , *Dreptul familiei*, vol. I, Editura Didactică și pedagogică, București, 1965;
42. Pricopi, Adrian, *Căsătoria în dreptul roman*, Editura Lumina Lex, București, 1998;
43. Reghini, Ionel, Diaconescu, Șerban, Vasilescu, Paul; *Introducere în dreptul civil*, Editura Hamangiu, București, 2013;
44. Romoșan, Ioan-Dorel, *Dreptul familiei*, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- onstantin, *Curs elementar de drept roman*, (Retipărire după ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 1931), Editura Universul Juridic, București, 2009;
45. Tomescu, Milena, *Dreptul familiei. Protecția copilului*, Editura All Beck, București, 2005;

46. Ungrureanu, Ovidiu, Munteanu Cornelia, *Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil, Ediția a 2-a revăzută și adăugită*, Editura Hamangiu, București, 2013;
47. Zlătescu, Victor, Dan, *Drept privat comparat*, Editura Oscar Print, București, 1997.

2.1.2. Studii

1. Angelescu, Alexandru, *Factorul eugenic în căsătorie*, „Analele Facultății de Drept”, Cluj, tome III, 1942;
, *Conținutul juridic al noțiunii de familie*, în „Analele Universității româno-germane”, Ed. Burg, Sibiu, 2003;
- Teodor, *Contribuții la definirea juridică a familiei și la stabilirea conținutului acesteia*, în „Dreptul” nr. 12/2004, pp. 123-142;
2. Bodoașcă, Teodor, *Unele aspecte critice și controversate în legislația și doctrina românească din domeniul dreptului familiei*, în „Dreptul” nr. 3/2004, pp. 106-114;
3. Bodoașcă, Teodor, *Aspecte critice sau controversate din legislația și doctrina română cu privire la condițiile încheierii căsătoriei*, în „Dreptul” nr. 5/2004, pp. 129-138;
4. Bodoașcă, Teodor, *Contribuții la studiul cerințelor legale referitoare la vârsta minimă pentru încheierea căsătoriei*, în „Curierul Judiciar” nr. 2/2008, pp. 53-66;
5. Bodoașcă, Teodor, *Examen de ansamblu și observații critice privind familia și căsătoria în reglementarea noului Cod civil*, în „Dreptul” nr. 11/2009, pp. 11-33;
6. Bodoașcă, Teodor, *Opinii în legătură cu nulitatea căsătoriei în reglementarea Noul Cod Civil*, în „Dreptul” nr. 1/2010;

7. Bodoaşcă, Teodor, Csakany, Anett, *Opinii privind reglementarea logodnei în Codul civil român*, în „Dreptul” nr. 5/2015, pp. 9 – 23;
8. Bodoaşcă, Teodor, *Considerații referitoare la căsătoria putativă, în reglementarea Codului civil român*, în „Dreptul” nr. 3/2016, pp. 75-84;
9. Ciorbea, Vasile, *Probleme juridice privind stabilirea și schimbarea stării civile a persoanei în situații speciale*, în „Studii și Cercetări Juridice” nr. 3/1987;
10. Gavrilescu, Alin-Gheorghe, *Vârsta matrimonială în actuala statornicire a Codului civil român*, în „Dreptul” nr. 2/2013, pp. 34-51;
11. Gidro, Aurelia, Gidro, Romulus, *Aspecte privind consimțământul la căsătorie în dreptul român*, în vol. “Jubileu în cercetarea economică, juridică, sportivă și politică la Universitatea Bogdan-Vodă ”, Editura Risoprint Cluj-Napoca, 2002, pp. 565-569;
12. Hecser, Lorand, *Homosexualitate: determinism biologic și intoleranță socio- juridică*, în „Dreptul” nr. 4/2001, pp.110-121;
13. Ionașcu, Traian, *Sanțiunile privitoare la neîndeplinirea condițiilor cerute pentru încheierea căsătoriei*, în “Căsătoria în dreptul Republicii Populare Române”, Editura Academiei, București, 1964;
14. Popescu, Alexandra-Mirela, *Transsexualismul – stare conflictuală a identității sexuale*, în „Pandectele Române” nr. 4/2012, pp.95-104;
15. Popescu, Alexandra-Mirela, *O nouă abordare a dreptului la căsătorie în jurisprudența Curtea Europeană A Drepturilor Omului*, în „Dreptul” nr. 7/2012, pp. 138-144;
16. Rucăreanu, Ioan, *Condițiile de fond ale căsătoriei*, în “Căsătoria în dreptul Republicii Populare Române”, Editura Academiei, București, 1964;

2.2. Doctrină în dreptul comparat

Cursuri, tratate, monografii:

1. Auletta, Tommaso, *Diritto di famiglia*, Editura G. Giappichelli, Torino, 2011;
2. Benabent, Alain, *Droit civil. La famille*, 11-ème, Editura Litec, Paris, 2003;
3. Carbonnier, Jean, *Droit civil, vol. I. Introduction. Les personnes. La famille, l'enfant, le couple*, 1- édition, „Quadrige”, Press Universitaires de France, Paris, 2004;
4. Eudier, Frederique, *Droit de la famille*, Armand Colin, Editura Dalloz, Paris, 2005;
5. Ghestin, Jacques, *Traité de droit civil. La formation du contrat*, Editura L G D J, Paris, 1993;
6. Ourliac, P., Malafosse, J., *Histoire du droit privé, tome III, Le droit familial*, Presses Universitaires de France, Paris, 1968;
7. Terré, F., Fenouillet, D., *Droit civil. Les personnes. La famille. Les incapacités*, Editura Dalloz, Paris, 2005 .

III. Legislație și doctrină comentate și adnotate. Jurisprudență.

1. Fl. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macavei (coordonatori), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole, art. 1-2664*, Ed. C. H. Beck, București 2012;
2. Bîrsan, Corneliu, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, vol. I, Drepturi și libertăți, Editura C. H. Beck, București, 2005;

3. Colectiv de autori sub coordonarea lui Pierre Murat, *Droit de la famille*, sixième edition, Editura Dalloz, Paris, 2014-2015;
 4. Frențiu, Gabriela-Cristina, *Comentarii și doctrină.Jurisprudență* (la art.272), în lucrarea colectivă *Noul Cod civil. Comentarii, doctrină și jurisprudență*, vol. I, Editura Hamangiu, București, 2012;
 5. Leș, Ioan, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, Art. 1-1133*, Editura C. H. Beck, București, 2013;
 6. Mișuță, G. Ion, *Probleme de drept din practica Tribunalului Suprem în materie civilă*, în „Revista română de drept” nr. 1/1973;
 7. Mișuță, G. Ion, *Probleme de drept din practica Tribunalului Suprem în materia dreptului familiei*, în „Revista română de drept” nr. 2/1979;
- Moloman, Bogdan Dumitru, Ureche Lazăr Ciprian, *Noul cod civil. Cartea a II-a. Despre familie. Art.258-534*, Comentarii, explicații și jurisprudență, Editura Universul Juridic, București, 2016;
8. Turianu, Corneliu, *Dreptul familiei. Culegere de practică judiciară*, Editura C. H. Beck, București, 2008;
 9. C. M. Ungureanu, ș.a., *Noul Cod civil. Comentarii, doctrină și jurisprudență. Vol. I, Art. 1-952, Despre legea civilă, Persoanele. Familia. Bunuri*, Editura Hamangiu, București, 2012.

III. Alte surse:

1. Abdur-Rahman, Ash-Sheha, *Femeile în Islam și combaterea unor concepții generale greșite despre acestea*, Editura Al-Homaidhi P. Press, Riyadh, 2013;
2. Colectiv de autori, *Amor și sexualitate în Occident*, Editura Artemis, București, 1994;

- Duby, G., Barthelemy, D. Charles de la Ronciere, în *Istoria vieții private* (coordonatori Philippe Aries și Georges Duby), Editura Meridiane, București, 1995;
- Institutiones [Instituțiunile (dreptului privat roman)]*, traducere, studiu introductiv, note și adnotări de Aurel N. Popescu, Editura Academiei R.S.R. București, 1982;
- oegen, *Legea entropiei și procesul economic*, Editura Politică, București, 1979;
- Vladimir., *Mari legiuitori ai lumii*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977;
3. Herseni, Traian, *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982;
 4. Iluț, Petre, *Sociologia și antropologia familiei*, Editura Polirom, Iași, 2005;
 - , *Iustiniani Institutiones/Instituțiile lui Iustinian*, ediție bilingvă, traducere și note de Vladimir Hanga și Mircea Dan Bob, Editura Universul Juridic, București, 2009;
- olanda, Ciupercă, Cristian, *Incursiune în psihosociologia și psihosexologia familiei*, Editura Press Mihaela, București, 1998;
5. Perju-Dumbravă, Dan, *Expertiza medico-legală în practica judiciară*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1999;
 6. Savatier, Rene, *Le droit, l'amour et la liberté*, Librairie generale de droit et de jurisprudence, Paris, 1963;
 7. Toffler, Alvin, *Al treilea val*, Editura Politică, București, 1983.
 8. Velu Jacques, Ergec Rusen, *La Convention européenne des droit de l'homme*, Bruylant, 1990;
 9. *Dicționarul explicativ al limbii române (Dex)*, ediția a II-a, apărut sub egida Academiei Române – Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998;

10. Horia C. Matei, *Enciclopedia Antichității*, Editura Meronia, București, 1995;
11. Dumitru Tudor (coordinator științific), *Enciclopedia civilizației romane*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982
12. Oprea, Ioan, Pamfil Carmen Gabriela, Radu, Rodica, Zăstroiu Victoria, *Noul dicționar universal al limbii române*, Editura Litera internațional, Chișinău, 2009;
13. Rădulețu, Sebastian, Săuleanu Lucian, *Dicționar de expresii juridice latine*, Editura științifică, București, 1999;
14. Munteanu Eugen, Munteanu Lucia-Gabriela, *Aeterna latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresia latină*, Editura Polirom, Iași, 1996;
15. Guțu Gheorghe, *Dicționar latin-român*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983.

INTERNET:

1. <http://www.cours-univ.fr./cours/licence/droit/licence-droit-droit-famille-4.html>
2. <http://www.cours-de-droit.net/la-sanction-des-conditions-de-formation-du-mariage-a121609192>
3. www.alaindeversavocat.com/domaines-d-activite/droit-international-de-la-famille/mariage-international/
4. <https://www.gov.uk/marriages-civil-partnerships/overview>
5. <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/lawofmarriage-/>
6. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/12-13-14/76/contents>
7. <http://www.catholica.ro> (site-ul oficial al Asociației Catholica);
8. <http://www.patriarhia.ro> (site-ul oficial al Bisericii Ortodoxe Române);

11. <http://portal.just.ro>;
12. <http://www.echr.coe.int/Pages.home.aspx?p=home> (site-ul Curții europene a drepturilor omului);
13. http://www.curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/ (Site-ul Curții de Justiție a Uniunii Europene);
14. <http://www.legeaz.net/> (Site cu specific juridic, cuprinzând legislația actualizată și jurisprudența);
15. www.legalis.ro
16. www.jurisprudenta.com
17. www.scj.ro
18. www.studia.ubbcluj.ro
19. www.documentareonline.ro